

УДК [94(477.83/.86):061.232(=162.1):374] «1919/1939» DOI: 10.26661/swfh-2018-50-038

Роль польського «Товариства школи людової» у розвитку приватного шкільництва в міжвоєнній Галичині

О. В. Руда

*Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України,
oxana.ruda@gmail.com*

Ключові слова:

«Товариство школи людової», національна свідомість, культурно-освітня діяльність, польське населення, Галичина.

Висвітлено діяльність польського культурно-освітнього «Товариства школи людової». Проаналізовано основні віхи його діяльності, спрямовані на збереження польськості в Галичині та піднесення рівня національної свідомості місцевих поляків. Упродовж свого існування товариство докладало чимало зусиль до запобігання українізації польського населення краю та протидіяло поширенню на них впливів українських культурно-освітніх організацій. «Товариство школи людової» зосередилося на відбудові та заснуванні шкіл з польською мовою навчання, народних домів, читалень, каплиць і костелів, бібліотек, дошкільних закладів, пробудженні в місцевого польського населення прагнення до національної та релігійної окремішності.

The role of «The Society of People's School» in the private schooling development of the interwar Galicia

O. Ruda

Institute of I. Krypyakevych Ukrainian Studies National Academy of Sciences of Ukraine

Key words:

«The Society of People's School», Galicia, cultural and educational activities, educational institutions, national consciousness.

The activities of Polish cultural and educational «The Society of People's School» were highlighted, the main task of which was to expand the network of the Polish-language schooling in order to protect the Poles of Galicia from the loss of their national identity. The main milestones of the society's activities aimed at preserving the Polish identity in the province and raising the level of national consciousness of the local Poles were analysed. Throughout its existence, the Society made considerable efforts to prevent the Ukrainianization of the Polish population of Galicia and the influence of the Ukrainian cultural and educational societies, such as «Prosvita» and «Ridna shkola» in particular. «The Society of People's School» focused on the restoration and establishment of schools with the Polish language of instruction, people's houses, reading rooms, chapels and churches, libraries, and kindergartens. In order to promote the Polish language, the members of the society actively developed the publishing business. Educational institutions supported by the society contributed to dissemination of the Polish language in Galicia and polonization of local Ukrainians. The Society tried to influence Ukrainians with attractive conditions of their school and out-of-school facilities (low pay, level of education, and government protection). The members of the society joined the celebration of national holidays and anniversaries as a form of the patriotic spirit strengthening of Poles, popularized knowledge of national history, focused on the awakening of the desire of the local Polish people to national and religious seclusion. «The Society of People's School» made a significant contribution to raising the level of national consciousness and patriotism of the Polish population in Galicia; it also managed to spread its influence on children and young people from mixed Polish-Ukrainian families.

У перші роки після здобуття Польською державою незалежності ситуація в освітній сфері залишалася вкрай важкою та вимагала кардинальних структурних, програмних й уніфікаційних змін. Друга Річпосполита спрямувала освітню політику передусім на створення розгалуженої мережі шкільництва та інтеграцію нових теренів, зокрема Галичини, Волині та Полісся, з рештою держави через освіту. З огляду на культурну окремішність і низький рівень освіти місцевого населення освітня політика впродовж міжвоєнних років стала одним з пріоритетних напрямів діяльності польської влади на приєднаних землях. Інтерес до цих територій виявляли не лише владні кола, політичні та релігійні організації, а й громадські та культурно-освітні товариства. Попри деякі відмінності в поглядах на розвиток шкільництва на приєднаних землях польські культурно-освітні організації та товариства об'єднали свої зусилля у справі популяризації польської культури, протистояння денационалізації польської молоді, докладаючи зусиль до поширення колонізаційних впливів та асиміляції непольського населення [1, s. 149–155].

Окремі аспекти діяльності польського «Товариства школи людової», розвитку приватного польськомовного шкільництва в міжвоєнній Галичині неодноразово порушували польські дослідники М. Жміхровська [2], Й. Камінська-Квак [3]. Серед українських учених проблеми протистояння між Українським педагогічним товариством «Рідна школа» та «Товариством школи людової» торкався В. Виздрік [4]. Я. Ісаєвич у загальних рисах порівняв діяльність українського товариства «Просвіта» та польського «Товариства школи людової» у Галичині [5].

Попри те, що українські та іноземні науковці вже вивчали діяльність польських товариств у міжвоєнній Галичині, культурно-освітню діяльність польського «Товариства школи людової» вони висвітлювали фрагментарно.

Джерельною базою даного дослідження є звіти діяльності товариства, протоколи засідань, резолюції з'їздів, матеріали тогочасної преси.

Мета статті – проаналізувати освітню діяльність польського «Товариства школи людової» спрямовану на становлення та збереження польського національного шкільництва в міжвоєнній Галичині.

Найактивніше серед польських культурно-освітніх товариств поширенням освіти й утвердженням національної свідомості польського населення опікувалося засноване 1891 р. Товариство школи людової (Towarzystwo Szkoły Ludowej, ТШЛ) з центром у Кракові. На початку

Першої світової війни ТШЛ було найчисленнішим польським освітнім товариством у Галичині. Воно займалося освітньою, виховною та культурною діяльністю, запобігало українізації польського населення та протидіяло поширенню впливів українських культурно-освітніх товариств на поляків, а також докладало зусиль до реполонізації родин римо-католицького віросповідання української національності. Відповідно до статуту, затвердженого 12 вересня 1921 р., метою ТШЛ було піднесення рівня національної культури польського суспільства шляхом поширення освіти, зокрема, організації культурно-освітніх інституцій по містах і селах, виховання молоді в громадянському та державному дусі, налагодження й утримання культурних контактів з поляками з-поза меж держави [6; 7, к. 15, 20–23, 67, 176–178; 2, s. 18, 38, 53]. На Загальному з'їзді делегатів товариства в Кракові 25 вересня 1933 р. до статуту було внесено зміни. Замість словосполучення «підвищення кваліфікації народних учителів» вжито ширше за значенням – «навчання освітніх працівників», яке мало відбуватися «шляхом надання стипендій, організації курсів, відкриття бібліотек, забезпечення часописами та іншими науковими засобами... заснування та утримання середніх шкіл, гімназій і ліцеїв з польською мовою навчання». Певних змін зазнала й структура товариства: первинною організаційною ланкою залишилося коло, вищою – новостворений повітовий союз, ще вищою – окружний союз і найвищою – Головна управа. У міжвоєнні роки Головну управу очолювали Ернест Бандровські (1896–1920), Ернест Адам (1921–1926) та Вітольд Островські (1927–1939). Серед членів товариства найбільшою активністю вирізнялося польське вчительство. У своїй діяльності ТШЛ користувалося значною підтримкою польської громадськості, економічних установ краю, крайовими державними субсидіями [2, s. 39; 8, s. 21].

Організаційно ТШЛ поділялося на дві секції: Західну з центром у Кракові та Східну – з центром у Львові. Східній секції, яку очолював суддя львівського Окружного суду Броніслав Чухайовські, підпорядковувалися 78 осередків у містах і 19 – на території повітів [9, арк. 3–84]. Метою цієї секції був захист польськості на теренах Львівського (за винятком восьми західних повітів), Станіславівського та Тернопільського воєводств, упередження згубного впливу денационалізації на поляків, подолання наслідків «багатолітнього і дуже сильного змішування з іншою національністю», які «призвели до втрати великою кількістю польського населення почуття власної окремішності.

Робота над наверненням цієї людності для Держави та народу, а також Римо-католицької церкви і усвідомлення нею польськості» [2, s. 58]. На засіданнях Східної секції (1924 р. їх було 29), часто порушувалися питання, успішне вирішення яких дало б змогу вберегти місцевих поляків від денационалізації. Зокрема, йшлося про відбудову та заснування польських шкіл (на них покладалася обов'язки патріотичного виховання молоді, навчання польської мови та збереження національної ідентичності), народних домів, читалень, каплиць і костелів, бібліотек, бурс, дошкільних закладів, пробудження в місцевого польського населення прагнення до національної та релігійної окремішності [10, s. 8]. Наголошувалося на важливості відзначення національних свят і річниць (зокрема, річниця Конституції 3 травня) як форми зміцнення патріотичного духу поляків, популяризації знань з національної історії. Під час святкувань рекомендувалося проводити агітацію за вживання в побуті польської мови, виховання дітей у мішаних шлюбів у польському дусі тощо [7, k. 15, 20-23]. Водночас члени товариства намагалися нав'язати свої впливи українцям Галичини привабливістю умов у власних шкільних і позашкільних закладах (низька оплата, високий рівень навчання, протекція влади) [8, с. 21].

При Східній секції діяло шість комісій: бібліотечна, бурсова, фінансова, організаційна, освітня й іпотечна [11, s. 65]. Окружні союзи очолювали в Станиславові – Генрик Орлінські, у Львові – Казимир Козловські, у Тернополі – Стефан Ухма. Дослідниця М. Жміхровська зазначає, що завдяки активній праці членів і симпатиків товариства багато місцевих громад Галичини, які раніше були цілковито українізованими, перетворилися на польські. Осередками польськості в них зазвичай були костел чи римо-католицька каплиця, польська школа, народний дім, читальня, бібліотека, коло ТШЛ. Завдяки належному фінансуванню (кошти меценатів, громадських фондів, членські внески, субвенції від різноманітних інституцій, у тому числі державних, благодійні пожертвування тощо) товариству вдалося розбудувати розгалужену організаційну структуру, мережу кіл і читалень [2, s. 58-59, 60, 63; 12, s. 24]. Більшість кіл ТШЛ діяли у селах, де здебільшого були єдиними центрами культурно-освітнього життя. Усього 1924 р. на теренах, які підпорядковувалися Східній секції, діяло 71 коло, 1935 р. їх вже було 268, а 1937 р. – 288, з них у Львівському воєводстві діяло 118 з 11427 членами, у Станиславівському – 51 з 5330 відповідно, у Тернопільському – 119 з 11419 членами [3, s. 322; 9, арк. 3–84;

10, s. 10–11; 11, s. 68]. Однак, як зазначає Я. Ісаєвич, «Товариство школи людової», яке в Галичині поєднувало функції «Просвіти» – читальні, хори, оркестри, драматичні гуртки – з функціями товариства для шкільної освіти, ніколи не стало «настільки масовим, ніколи воно не мало таких досягнень, як наша «Просвіта», хоча поляки мали набагато більше державних можливостей, а їхній освітній рух мав багатших опікунів...» [5, с. 714].

Основними своїми завданнями ТШЛ вважало розширення мережі польськомовного шкільництва та пожвавлення освітньої діяльності задля убезпечення польського населення, яке проживало на територіях, заселених представниками різних етнічних груп, від втрати національної ідентичності. Освітня діяльність товариства проходила під гаслом «Кожній польській дитині – навчання польською мовою». За організацію навчання відповідали шкільна секція, яка діяла при Головній управі. Вона опікувалася будівництвом нових шкільних об'єктів, утриманням приміщень, нагородженням учителів, забезпеченням шкіл підручниками та методичними матеріалами, відкриттям читалень, бібліотек, розвитком видавничої справи [2, s. 42]. У своїй діяльності товариство протистояло Українському педагогічному товариству «Рідна школа», яке виступало на захист українського шкільництва в Галичині, зокрема утримувало приватні початкові, середні та фахові школи, учительські семінарії, гуртки [4, с. 143].

Відбудовуючи зруйновані та відкриваючи нові польські початкові та професійні школи, бурси, дошкільні заклади, ТШЛ тісно співпрацювало з Товариством підтримки будівництва публічних загальноосвітніх шкіл (Towarzystwo Popierania Budowy Publicznych Szk Powszechnych) [11, s. 128]. Члени товариства також співпрацювали з Кураторією Львівського шкільного округу. Так, спільно з інструкторами підвідділу позашкільної освіти вони забезпечували польські родини краю польськомовною літературою та пресою, організовували доповнювальні та освітні польськомовні курси, засновували приватні навчальні заклади, забезпечували курси та школи польськомовними підручниками, засновували бібліотеки та читальні (станом на 1923 р. їх налічувалося 3176) [6], у такий спосіб зміцнюючи польськість у краї та формуючи польську національну свідомість у місцевого населення. У звіті за 1937 р. щодо роботи Кураторії зі зміцнення польської суспільності в Галичині зазначалося, що спільна робота членів товариства та інструкторів підвідділу позашкільної освіти «дала поважні результати щодо ревіндикації польських душ», пробудила

в деяких українізованих поляків польську національну свідомість [13, арк. 3-7].

ТШЛ також самостійно організувало освітні курси для молоді та неосвіченого дорослого населення, провадило підготовку вчительських кадрів, організувало лекції з історії, яку вважали основою національного виховання, з географії, утримувало бібліотеки, читальні, заснувало театральні гуртки, видавало польською мовою навчальну літературу та періодику, організувало обходи, відзначення державних і національних пам'ятних дат і ювілеїв, відкривало народні доми. Члени товариства провадили роз'яснювальну роботу серед поляків, обґрунтовуючи необхідність виховання молоді в національно-патріотичному дусі. Важливого значення вони надавали підготовці активних членів товариства, спроможних у майбутньому застосовувати набуті знання задля утвердження національної свідомості польської спільноти. До пропагандистської діяльності залучалася місцева польська інтелігенція, найчастіше – вчителі. Вони організували акції шкільного плебісциту щодо розбудови мережі польського шкільництва, закликали батьків віддавати дітей у польськомовні школи [7, к. 67], популяризували польську історію та культуру серед громадськості Галичини [14, арк. 1-20; 15, арк. 1-30; 12, s. 22].

Серед членів товариства переважали представники Безпартійного блоку співпраці з урядом – майже 60% (35% – Народної партії, 5% – Християнської демократії) [3, s. 322-323; 9, арк. 2-80; 16, арк. 3-27]. За словами активного діяча ТШЛ Станіслава Римара, значна частина членів і симпатиків товариства були прихильниками ендеків. Вплив цього політичного угруповання часто ставав приводом до загострення полеміки всередині товариства, до розпалювання міжнетічних конфліктів і суперечок між українськими та польськими освітніми організаціями [2, s. 19-20].

Польськомовні початкові школи ТШЛ заснувало переважно у тих населених пунктах, де через малу кількість учнів-поляків (менше 20) польських державних навчальних закладів не було, або там, де активну освітню діяльність розгорнули українські товариства «Просвіта» та «Рідна школа». Це робилося з метою запобігання українізації шкільництва та денаціоналізації польської молоді, оскільки, як стверджували тогочасні польські громадсько-політичні діячі, близько 30% учнів-поляків через відсутність польських навчальних закладів змушені були навчатися в україномовних школах [2, s. 30; 3, s. 325; 17, s. 142].

Зауважмо, що члени ТШЛ засудили «кресовий шкільний закон» 1924 р., відповідно до якого більшість навчальних закладів краю стали утраквістичними. Вони зазначали, що «великою турботою наповнив усе Товариство школи людової, а зокрема Східну секцію, новий мовний закон, який набирає чинності в школах на тих теренах, де проживає мішане населення. Багато польських шкіл, з яких частина існувала вже протягом віків, зазнали атак. І саме тут проявилася користь зі зусиль докладених суспільством, за посередництвом нашого товариства, з метою забезпечення на довгі віки польської школи для польської громадськості» [10, s. 9].

Східна секція ТШЛ видала декілька письмових рекомендацій, спрямованих проти утраквізації шкільництва. Зокрема, у них стверджувалося, що навіть за умови існування в населеному пункті двомовних шкіл місцеві поляки повинні вимагати від влади відкриття польських навчальних закладів. Якщо в певній місцевості українці подали 40 декларацій з проханням запровадити українську мову навчання, то поляки мали зібрати 20 контрдеклараций з вимогою запровадити навчання польською мовою. Там, де діяли школи з виключно українською мовою навчання, члени товариства закликали поляків подавати декларації за польську мову навчання. У тих населених пунктах, де кількісно переважали українці, а членам ТШЛ не вдалося відкрити польськомовні школи, дітей з польських родин навчали мандрівні вчителі. Ці ж педагоги організували курси для неписьменних і всіляко заохочували місцевих жителів використовувати польську мову в повсякденному житті [2, s. 32, 80].

Заснованих товариством навчальних закладів з часом ставало дедалі більше, вони локалізувалися переважно в тих воєводствах, де поряд з поляками проживав значний відсоток українців, зокрема в Львівському, Станіславівському, Тернопільському воєводствах, а також на Лемківщині. Так, якщо 1918 р. було 47 початкових шкіл з 4087 учнями, то 1923 р. – 105 з 4287 школярами. Загалом у 1923 р. товариство опікувалося 474 початковими школами. У середньому на одну школу припадало близько 30 учнів. Найменшою була школа в селі Поплави Бережанського повіту Тернопільського воєводства, де навчалася 12 учнів. І хоча такі заклади були нерентабельними, однак відіграли важливу роль у патріотичному вихованні польської молоді [6; 2, s. 80-81]. У 1935 р. було 286 шкіл, частину з них заснувало саме товариство, а решті виділило приміщення у народних домах чи інших установах [11, s. 88].

ТШЛ фінансувало не лише власні навчальні заклади, а й фінансово підтримувало публічні загальноосвітні школи, надавало стипендії дітям з малозабезпечених сімей, субвенції учителям, працевлаштовувало безробітних освітян. Товариство також дбало про те, щоб засновані ним школи не поступалися за якістю навчання школам інших національностей. Навчальні заклади ТШЛ, основним завданням яких було, поряд з організацією навчально-виховного процесу, формування національної свідомості учнів, нерідко відвідували діти інших національностей. Так, 1937 р. у трьох галицьких воєводствах у цих школах навчалося 78,65% учнів римо-католицького віросповідання; 20,14% – греко-католицького; 0,84% – юдейського; 0,37% – євангельського. Це послужило українським громадсько-політичним діячам підставою для звинувачення навчальних закладів ТШЛ у спробі полонізації українського населення Галичини. Спростовуючи звинувачення, члени товариства стверджували, що більшість учнів цих шкіл греко-католицького віросповідання походили зі змішаних українсько-польських родин, батьки яких прагнули виховувати дітей у польському національному дусі [2, s. 82-83].

Підтримувані членами ТШЛ середні навчальні заклади, подібно до початкових шкіл, сприяли утвердженню польськості в Галичині та полонізації місцевих українців. Так, 1928 р. товариство утримувало 2 гімназії з 792 учнями та 7 учительських семінарій з 1055 слухачами. Після шкільної реформи 1932 р., і запровадження польської мови навчання у всіх педагогічних ліцеях потреба в окремих учительських семінаріях відпала, і вони поступово були перетворені на чотирирічні загальноосвітні гімназії. У 1937/38 н. р. діяло 6 шкіл гімназійного типу, в яких поряд з польськими учнями навчалися діти інших національностей, найчастіше – українці та євреї. Відсоток єврейських дітей у цих школах був значним через те, що на той час ремесло, торгівля і так звані вільні професії були зосереджені переважно в руках євреїв і водночас антисемітизм польської молоді перешкоджав навчанню більшої кількості єврейських дітей у державних навчальних закладах. За таких умов єврейські учні безпечніше почувалися в приватних навчальних закладах [2, s. 58, 69-71, 80-85].

З 1918 р. члени ТШЛ належну увагу зосередили на відкритті професійних шкіл і курсів для молоді та дорослого населення з початковою освітою. У 1923 р. товариство загалом опікувалося 117 курсами для неписьменного дорослого населення, 55 фаховими школами та доповнюю-

чими професійними курсами [6]. З 1918 по 1928 р. товариство організувало 1198 загальноосвітніх і 164 професійних (практичних) курси, 25887 лекцій і бесід [2, s. 85-86, 88, 89; 12, s. 21]. У трьох галицьких воєводствах у 1935 р. діяв 121 курс з 3135 слухачами, з яких початкових курсів – 22 з 809 учнями, загальноосвітніх – 87 та 2215 відповідно, для працівників освітньої сфери – 12 та 111 відповідно, недільних сільських університетів – 24 і 1164 слухачами [11, s. 71-72]. У 1937 р. у Львівському воєводстві діяло 49 професійних курсів з 1202 слухачами, у Станіславівському – 23 і 524 відповідно, у Тернопільському – 23 і 634. Також діяли загальноосвітні курси, зокрема, у Львівському воєводстві їх налічувалося 75 з 1087 слухачами, у Станіславівському – 14 і 392 відповідно, у Тернопільському – 51 і 909 [2, s. 58, 60, 63; 12, s. 24].

Належна увага в навчальних закладах ТШЛ відводилася патріотичному вихованню молоді: учителі влаштовували різноманітні національні урочистості, зокрема, вшанування пам'яті Листопадового та Січневого повстань, відзначення річниці Конституції 3 травня, здобуття Державної Незалежності 11 листопада, іменин президента І. Мосціцького, маршалка Юзефа Пілсудського тощо. Усього з 1918 по 1928 р. члени товариства організували 5325 національних святкування, 6034 театральних вистави за творами польських класиків. Для прищеплення молоді патріотизму важливе значення мали лекції громадянської тематики, на яких учнів навчали їхніх обов'язків і прав як громадян держави, поваги до закону, послуху владі, любові до Вітчизни [18, k. 46; 19, k. 21-22].

З метою матеріальної підтримки школярів і забезпечення їм належного національно-патріотичного виховання товариство засновувало бурси. У 1935 р. ТШЛ утримувало 11 бурс з 350 вихованцями, зокрема, в Бучачі (24 вихованці), Чорткові (49), дві у Львові (61 та 85 вихованців), Яворові (18), Коломиї (17), Жовкві (14). У бурсах сільська молодь могла отримати освіту за невеликі гроші – утримання тут коштувало від 25 до 35 зл. [11, s. 95].

Для дітей віком від 3 до 11 років ТШЛ не лише відкривало навчально-виховні заклади у тих місцевостях, де їх не було, а й надавало субвенції вже існуючим, якими опікувалися інші товариства та організації [11, s. 89]. Намагаючись не допустити денаціоналізації наймолодшого покоління місцевих поляків, товариство готувало дошкільнят до навчання в школах з польською мовою викладання, виховувало в них почуття патріотизму, спираючись на приклади з історії

Польської держави, повстанського руху тощо. Водночас дітей навчали народних пісень, молитов польською мовою, організували краєзнавчі мандрівки, залучали до участі у відзначенні національних свят і річниць (зокрема, річниця Конституції 3 травня, Листопадового та Січневого повстань, «Чуда над Віслою»). Для підготовки вихователюк дошкільних закладів ТШЛ організувало десятимісячні та п'ятимісячні курси. На перших навчалися кандидатки з закінченою неповною середньою освітою, а на других – випускниці середніх шкіл. Кількість дошкільних закладів за міжвоєнні роки значно зростає: якщо в 1918 р. їх було 7 з 247 вихованцями, то в 1935 р. на теренах трьох галицьких воєводств їх стало 22 з 807 дітьми [2, с. 95–97].

Важливе значення для патріотичного виховання дітей, пробудження у них національних і релігійних почуттів мала започаткована Східною секцією 1933 р. акція зі створення літніх півколоній. Півколонії створювалися у тих населених пунктах, де проживали представники різних національностей та утримувалися локальними колами товариства за громадські кошти. Метою літніх півколоній було не лише зміцнення здоров'я і відпочинок дітей, а й формування у них національної свідомості, виховання з них справжніх громадян, які б вирізнялися високим патріотизмом, освіченістю та моральністю [11, с. 91]. Учасники цих заходів молилися, співали та розмовляли лише польською мовою. Залучаючи дітей до спілкування польською мовою, члени товариства намагалися заохотити і їхніх батьків вживати її в повсякденному житті [7, к. 83–84, 87–88]. До заснування півколоній долучалися й інші польські товариства. Так, у Яворові до акції долучилося товариство «Сокіл» [3, с. 326]. Належну опіку дітям надавали вихователі та вчителі, які не лише забезпечували їм догляд і харчування, а й навчали польських народних пісень, молитов польською мовою, ознайомлювали з польською літературою тощо. Участь у цих заходах також брали діти-поляки, які проживали за межами Польської держави, зокрема в Берліні, Гамбурзі, Ганновері, Дрездені. У 1935 р. у Львівському воєводстві діяло 152 півколонії з 6613 вихованцями, Станиславівському – 55 і 2320 відповідно, Тернопільському – 98 і 3735 відповідно. Усього було 305 півколоній з 12668 вихованцями [11, с. 92–94].

Важливу роль у популяризації польської історії та літератури, а також поширенні знань серед поляків Галичини відіграли народні доми, бібліотеки, читальні, які почали з'являтися з ініціативи ТШЛ ще до початку Першої світової війни. Так, у 1907 р. діяло 713 бібліотек і читалень з книжковим фондом 183000 томів. Станом на 1935 р. у Львівському воєводстві було 83 бібліотеки та 600 бібліотечних пунктів з книжковим фондом 128508 томів, які обслуговували 8409 читачів, у Станиславівському – 63 та 265 відповідно з книжковим фондом 65154 томів, які обслуговували 4412 читачів, у Тернопільському – 80 і 685 відповідно, з книжковим фондом 10620 томів, які обслуговували 13513 читачів [7, к. 62–63; 11, с. 86–87]. Того ж року міністерство віросповідань та освіти спрямувало на бібліотечну справу близько 11500 зл. [11, с. 30].

Бібліотеки та бібліотечні пункти переважно розміщувалися в народних домах, які були важливими культурно-освітніми осередками краю. Там само містилися місцеві управи кіл ТШЛ, театральні, хоріві та музичні трупи, проводилися різноманітні відчити, лекції, курси для неписьменних, вечорниці, театральні вистави, концерти, національні святкування тощо. У 1935 р. у трьох галицьких воєводствах також діяло 1366 читалень та світлиць [11, с. 68]. У 1937 р. було 116 народних домів, з них 42 – у Львівському воєводстві, 24 – у Станиславівському та 50 – у Тернопільському [2, с. 127–128]. З метою пропаганди польського слова серед поляків члени товариства активно розвивали видавничу справу: видавали пісенники, молитовники, художню та науково-популярну літературу, часописи тощо [11, с. 105].

Підсумовуючи зазначимо, що програму національного виховання ТШЛ реалізувало насамперед шляхом створення розгалуженої мережі польськомовного шкільництва: навчальні заклади було відкрито навіть у тих місцевостях, де кількість дітей-поляків не перевищувала 20. І хоча такі школи були нерентабельними, вони відіграли важливу роль у патріотичному вихованні польської молоді. З метою національного виховання дітей, молоді та дорослого населення товариство заснувало бібліотеки, читальні, народні доми, провадило освітню позашкільну діяльність. Загалом ТШЛ зробило вагомий внесок у справу піднесення рівня національної свідомості та патріотизму польського населення Галичини.

Джерела та література

1. Krzyżanowski T. Zagadnienia kulturalno-oświatowe na Kresach wschodnich. *Oświata Polska*. 1929. Nr 3. S. 147–164.
2. Żmichrowska M. *Towarzystwo Szkoły Ludowej (1891–1939)*. Olsztyn: WSP, 1992. 164 s.
3. Kamińska-Kwak J. *Inteligencja województwa lwowskiego w okresie międzywojennym*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 2005. 456 s.
4. Виздрик В. Роль Українського педагогічного товариства «Рідна школа» у становленні національної освіти у 20-х роках ХХ століття. *Українознавчий альманах*. 2014. Вип. 17. С. 142–145. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2014_17_42 (дата звернення: 28.10.2017)
5. Ісаєвич Я. Ювілей «Просвіти» і просвітянства. Виступ на відкритті наукової академії «Товариство «Просвіта» в національно-культурному житті України» з нагоди 140-річчя Товариства 27 січня 2009 р. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, 2010. Вип. 19: «Просвіта» – оберіг незалежності та соборності України. С. 714.
6. Народня освіта чи польонізація. *Діло*. 1923. 8 травня (№ 26).
7. Sprawozdania, okólniki, protokoły i przepisy dotyczące powstania kół Towarzystwa Szkoły Ludowej, instrukcje dla kół, rezolucje na Walnym Zjeździe Towarzystwa Szkoły Ludowej, deklaracje członkowskie, zaproszenia, druki ulotne, korespondencja. AAN (Archiwum Akt Nowych w Warszawie). Zesp. 88/78. Sygn. 286. 506 k.
8. Надрага М. С. *Бібліотеки педагогічних установ і товариств м. Львова 1918 – 1939 рр.: організація, структура, діяльність: дис. ... канд. істор. наук: 07.00.01 / Львівський національний університет імені Івана Франка*. Львів, 2016. 274 с.
9. Справа про діяльність польського педагогічного товариства «Товариства школи людової» у Львові. ДАЛО (Державний архів Львівської області). Ф. 110. Оп. 4. Спр. 555. 109 арк.
10. Sprawozdanie Zarządu Głównego TSL z działalności Towarzystwa Szkoły Ludowej za rok 1924. Kraków: Nakładem Zarządu Głównego TSL, 1925. 83 s.
11. Sprawozdanie Zarządu Głównego TSL z działalności Towarzystwa Szkoły Ludowej za rok 1935. Kraków: Nakładem Zarządu Głównego TSL, 1936. 216 s.
12. *Towarzystwo Szkoły Ludowej w Krakowie w latach 1891–1928. Krótki rys działalności*. Kraków: Nakładem Zarządu Głównego TSL, 1929. 40 s.
13. Кураторія Львівського шкільного округу. Звіт про роботу з метою зміцнення польської суспільності. Львів, 1937 р. Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника НАН України. Відділ рукописів. Ф. 62. Куп. 202/п. 7. 7 арк.
14. «Товариство школи людової». ДАЛО. Ф. 1. Оп. 58. Спр. 93. 27 арк.
15. Академічне коло польського Товариства народної школи у Львові. ДАЛО. Ф. 1. Оп. 54. Спр. 1119. 30 арк.
16. Інформація про діяльність польських товариств і організацій у місті Львові. ДАЛО. Ф. 110. Оп. 4. Спр. 473. 32 арк.
17. Piątkowski K. Szkoła ludowa a stosunki narodowościowe w Galicji. *Przewodnik Oświatowy*. 1910. Zesz. 4–6. S. 141–165.
18. Pierwsze Sprawozdanie za lata 1924–1928. APP (Archiwum Państwowe w Przemyślu). Zesp. 391. Sygn. 18. 96 k.
19. Sprawozdanie za lata 1928–1932. APP. Zesp. 391. Sygn. 19. 72 k.